

**НОВЕЛИ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО АКАДЕМІЧНУ
ДОБРОЧЕСНІСТЬ» У КОНТЕКСТІ АКРЕДИТАЦІЇ
ОСВІТНІХ ПРОГРАМ: КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ
ТА ВНУТРІШНІ ГАРАНТІЇ ЯКОСТІ**

Риженко Ірина Миколаївна

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін інституту права
та безпеки,
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

Закон України «Про академічну доброчесність» від 18.12.2025 № 4742-IX [1] (далі – Закон) є нормативно-правовим актом, що визначає правові та організаційні засади функціонування системи академічної доброчесності, а також встановлює механізми забезпечення якості освітньої та наукової діяльності в Україні. Закон не лише визначає базові цінності, але й створює правові механізми забезпечення дотримання доброчесності, що безпосередньо впливає на процедури зовнішнього забезпечення якості освіти, зокрема акредитацію освітніх програм.

Відповідно до Закону, здійснення процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості освіти підпадає під сферу його дії. Акредитація освітніх програм як механізм зовнішнього забезпечення якості тепер нерозривно пов'язана з оцінкою ефективності системи забезпечення академічної доброчесності закладу освіти.

Згідно з частиною 2 статті 36 Закону України «Про академічну доброчесність», інституційними заходами реагування на порушення академічної доброчесності є, зокрема, відмова в акредитації освітньої програми або скасування рішення про її акредитацію, що застосовуються у випадках бездіяльності закладу освіти щодо розбудови системи забезпечення доброчесності чи нежиття належних заходів реагування на факти її порушення. Це переводить питання академічної доброчесності з площини морально-етичних рекомендацій у площину жорстких вимог ліцензування та акредитації.

Закон встановлює чіткі вимоги до внутрішніх систем забезпечення академічної доброчесності, які стають критеріями для експертів з акредитації:

1. Заклади освіти зобов'язані оприлюднювати на своїх офіційних вебсайтах внутрішні нормативні акти, якими визначено політики, заходи та процедури забезпечення академічної доброчесності.

2. Під час акредитації експертна група оцінює наявність прозорих процедур щодо розгляду повідомлень про порушення, забезпечення прав учасників освітнього процесу та порядку застосування заходів реагування.

3. Система забезпечення академічної доброчесності повинна передбачати функціонування спеціально уповноважених органів або посадових осіб, відповідальних за розгляд фактів порушень та застосування заходів реагування.

4. Заклади освіти зобов'язані забезпечувати учасникам освітнього процесу доступ до ліцензованого спеціалізованого програмного забезпечення з метою виявлення ознак академічних порушень, зокрема плагіату.

Відповідно до ст. 12 Закону, система забезпечення академічної доброчесності є невід'ємною складовою внутрішньої системи забезпечення якості освіти, яка потребує від закладу вищої освіти розроблення та оприлюднення відповідних внутрішніх актів, що визначають політики, процедури та заходи реагування на порушення. Для підтвердження якості освітньої програми заклад зобов'язаний продемонструвати не лише належну обізнаність академічної спільноти щодо цінностей і правил доброчесності, а й ефективне функціонування уповноважених органів та посадових осіб, відповідальних за розгляд фактів порушень, забезпечення доступу до спеціалізованого програмного забезпечення для виявлення плагіату та дієвість механізмів документування й оприлюднення прийнятих рішень. Реалізація таких політик передбачає відповідальне педагогічне лідерство, стимулювання здобувачів до інтелектуальної діяльності через впровадження завдань творчого характеру та обов'язкове функціонування прозорих процедур, що базуються на засадах співмірності заходів реагування, гарантіях прав учасників освітнього процесу та обов'язковості встановлення вини при розгляді повідомлень про порушення.

Попри побоювання академічної спільноти щодо імплементації Закону, 7-місячний перехідний період між його прийняттям (18.12.2025) та введенням у дію (31.07.2026) мав стати базою для адаптації інституційних систем, хоча практична готовність закладів наразі залишається предметом активних фахових дискусій [2–4].

Окремо слід наголосити, що протягом першого півріччя 2026 року Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (далі – Національне агентство) системно роз'яснювало нові законодавчі положення. Зокрема, під час регіональних воркшопів і семінарів у Києві, Львові, Одесі та Харкові представники понад 120 наукових установ, вишів і стейкхолдерів спільно опрацювали ключові вимоги нового закону. У результаті цих фахових дискусій Національне агентство підготувало і

рекомендувало до впровадження Примірний порядок розгляду повідомлень щодо ознак плагіату, фабрикації чи фальсифікації в академічних працях, які стали підставою для присвоєння вчених звань або присудження освітніх і наукових ступенів. Окрім цього, Національне агентство із забезпечення якості освіти планує подальші заходи. Зокрема, 28 серпня 2026 року відбудеться тематичний вебінар, присвячений практичному застосуванню нових законодавчих норм у сфері академічної доброчесності, до участі в якому запрошуються керівники вишів, члени вчених рад та науково-педагогічні працівники [5].

Виходячи з власного практичного досвіду експерта Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, який триває з 2019 року, наголошую: універсального і вичерпного переліку локальних актів для всіх закладів вищої освіти просто не може бути, адже це суперечило б фундаментальному принципу інституційної автономії університетів. З огляду на це, пропоную практичні рекомендації щодо імплементації положень Закону.

Аналіз зразкових практик за аналітичними оглядами Національного агентства (UQAF-2024 та UQAF-2025) [6; 7] демонструє, як саме ці аспекти прописані в текстах звітів та матеріалів акредитаційних експертиз. Питання дотримання академічної доброчесності та відповідні контрольні заходи безпосередньо розглядаються у межах Критерію 5 «Контрольні заходи, оцінювання здобувачів вищої освіти та академічна доброчесність». Крім того, наявність і ефективність таких процедур фіксується через Критерій 8 «Внутрішнє забезпечення якості освітньої програми». Аналіз зразкових практик, представлених у тематичних оглядах Національного агентства, засвідчує, що формування культури академічної доброчесності в університетському середовищі ґрунтується на системному підході. Важливим інструментом такої роботи є інтеграція міжнародних освітніх та наукових проєктів, таких як «Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти» та «Антикорупційний комплаєнс у вищій освіті: закордонний досвід і національна практика» [6, с. 7–8]. Серед ефективних механізмів, які підтвердили свою результативність під час акредитаційних експертиз, варто виокремити залучення стейкхолдерів через активне включення представників роботодавців до складу атестаційних комісій, що забезпечує незалежність та об'єктивність оцінювання здобутих результатів навчання. Окрім того, інтернаціоналізація доброчесних практик демонструє, що показовим прикладом є діяльність кафедр у межах проєктів імені Жана Моне, зокрема, «With Academic integrity to EU values: step by step to common Europe»), що дозволяє не лише поширювати європейські стандарти академічної доброчесності та

свідомого громадянства в академічному середовищі, а й транслювати ці цінності у різні сфери суспільного життя [7, с. 9].

Для оптимізації внутрішньої системи академічної доброчесності та мінімізації акредитаційних ризиків закладам вищої освіти доцільно впровадити комплексні заходи. Нормативні положення мають стати основою якісного освітнього середовища, де задекларовані норми підкріплюються реальними показниками ефективності.

По-перше, у межах практичної реалізації рекомендовано системно інтегрувати інструменти перевірки: надання ліцензійного доступу до спеціалізованого програмного забезпечення має супроводжуватися обов'язковим навчанням здобувачів методам коректного цитування та визначенням чітких меж допустимих текстових збігів, а результати перевірок – інтегруватися до внутрішньої звітності про якість освітньої програми. Також важливо запровадити обов'язкове оприлюднення робіт, зокрема розміщення курсових робіт здобувачів у відкритих інституційних репозитаріях, що підвищує прозорість та відповідальність учасників освітнього процесу. По-друге, необхідно забезпечити інституційну незалежність: положення про уповноважені органи чи комісії мають гарантувати захист від конфлікту інтересів та наділяти їх реальними повноваженнями для проведення об'єктивних перевірок, причому засідання комісій та їхні рішення мають супроводжуватися належним протоколюванням і відкритістю. Окрім того, варто запроваджувати дієві механізми відкритого діалогу та гарантувати надійний захист викривачів академічної недоброчесності, зокрема шляхом створення захищених каналів для конфіденційного інформування про правопорушення на зразок електронних скриньок довіри, що забезпечує своєчасне реагування на наявні проблеми без порушення прав учасників освітнього процесу. Окрім зазначеного, слід здійснювати регулярне внутрішнє самообстеження через проведення щорічного моніторингу стану доброчесності з подальшим фаховим обговоренням на Вчених радах, що дозволяє усунути виявлені прогалини ще до початку зовнішньої акредитаційної експертизи. Таким чином, заклади вищої освіти мають формувати нульову толерантність до академічних порушень, чітко демонструючи суспільству, що нехтування стандартами доброчесності є не лише неприпустимим явищем, а й надзвичайно «дорогим» для репутації та інституційного розвитку університету.

Отже, Закон України «Про академічну доброчесність» докорінно змінює парадигму забезпечення якості вищої освіти. Відтепер успішна акредитація освітніх програм зумовлена не формальними деклараціями, а реальним функціонуванням внутрішньої системи забезпечення доброчесності, підкріпленої чіткими локальними регламентами, дієвими процедурами реагування та високою правовою культурою академічного

середовища. Очікуваним наступним кроком у цьому процесі є імплементація оновленого Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти [8], що остаточно закріпить нові вимоги в акредитаційних процедурах. Оскільки ігнорування цих імперативів безпосередньо загрожує акредитаційному статусу ЗВО, дотримання стандартів академічної етики стає визначальним чинником конкурентоспроможності та якості вітчизняної вищої освіти.

При підготовці цих наукових тез було використано технології штучного інтелекту як допоміжний інструмент для пошуку джерел, оформлення бібліографії та технічного редагування тексту. Відповідно до вимог частини 4 статті 8 Закону України «Про академічну доброчесність», автор повідомляє про використання штучного інтелекту та підтверджує, що згенеровані ним матеріали пройшли повну верифікацію на відповідність принципам академічної доброчесності. Використання ШІ не порушує положень статті 29 зазначеного Закону, оскільки він залучався виключно для технічної підтримки, а не для підміни результатів власної інтелектуальної діяльності.

Література

1. Про академічну доброчесність : Закон України від 18.12.2025 № 4742-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4742-20> (дата звернення: 06.08.2026).
2. Лученко Д. Закон України «Про академічну доброчесність»: новий вимір, нові виклики, нові можливості для розвитку юридичної практики. PRAVO.UA. URL: <https://pravo.ua/zakon-ukrainy-pro-akademichnu-dobrochesnist-novyi-vymir-novi-vyklyky-novi-mozhlyvosti-dlia-rozvytku-yurydychnoi-praktyky/> (дата звернення: 06.08.2026).
3. Академічна доброчесність в закладах освіти: що передбачає новий Закон. Офіційний вебсайт Служби освітнього омбудсмена України. URL: <https://eo.gov.ua/akademichna-dobrochesnist-v-zakladakh-osvity-shcho-peredbachaie-novyy-zakon/2026/02/10/> (дата звернення: 06.08.2026).
4. Вітченко А. Академічна доброчесність у вищій військовій школі – розвивати чи виховувати? Наукові записки Національного університету оборони України. 2026. Вип. 1. С. 54–71. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2026-53/54-71>.
5. NAQA інформує про введення в дію Закону України «Про академічну доброчесність». Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. URL: https://naqa.gov.ua/2026/07/naqa_informuye-pro-vvedennya-v-diyu-zakonu-y/ (дата звернення: 06.08.2026).

6. UQAF-2024: зразкові практики: аналітичний огляд / Нац. агентство із забезпечення якості вищої освіти. Київ, 2024. 84 с. URL: <https://naqa.gov.ua/тематичний-аналіз/> (дата звернення: 06.08.2026).

7. UQAF-2025: зразкові практики: аналітичний огляд / Нац. агентство із забезпечення якості вищої освіти. Київ, 2025. 92 с. URL: <https://naqa.gov.ua/тематичний-аналіз/> (дата звернення: 06.08.2026).

8. Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.05.2024 р. № 686. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1013-24#Text> (дата звернення: 07.08.2026).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-651-8-60>

УПРАВЛІННЯ СТІЙКІСТЮ СОЦІАЛЬНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: УРОКИ ЕНЕРГЕТИКИ ДЛЯ ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Рябцев Геннадій Леонідович

*доктор наук з державного управління, професор,
професор Києво-Могилянської школи врядування
імені Андрія Мелешевича*

*Національного університету «Києво-Могилянська академія»;
головний науковий співробітник Національного інституту
стратегічних досліджень
м. Київ, Україна*

Повномасштабна війна докорінно змінила уявлення про стійкість соціальних систем. Якщо до 2022 р. її переважно пов'язували зі здатністю відновлюватися після кризових подій (resilience as recovery) [1–3], то досвід повномасштабної війни засвідчив, що в умовах затяжних воєн, гібридних загроз і полікризи вирішального значення набуває здатність соціальних систем забезпечувати неперервність виконання суспільно значущих функцій шляхом підтримання керованості, адаптивності та функціональної спроможності. Саме на цьому ґрунтується сучасне стійкісне мислення (resilience thinking) [4–7], що розглядає стійкість не як повернення до попереднього стану після потрясіння, а як інтегральну властивість складних соціальних систем адаптуватися до змін, навчатися, трансформуватися й неперервно